
МОДЕЛЮВАННЯ ЕМОЦІОКОНЦЕПТІВ У «ВІРШАХ З БІЙНИЦІ» МАКСИМА КРИВЦОВА

Старостенко Т. М.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-704-8-30>

ВСТУП

«Суспільно ангажована література» за формулюванням Жана Поля Сартра, вербалізованим у *“Qu'est-ce que la littérature?”* у 1947 році, та література травми розглядають історію як об'єкт конструювання. У такому разі кризовий, лімінальний досвід втілюється множинністю способів, а саме технікою «потoku свідомості», фрагментарністю, нелінійним викладом, маніпуляціями з часом, складною просторовою архітектурою оповіді тощо. Фіксація нефіксованого відбувається шляхом створення різних категорій оповідачів: свідка, який вижив; спостерігача, що виступає носієм свідчення про неможливу правду; і «пізнього прибульця» або представника покоління «пост-пам'яті», який успадковує уламки століття. У випадку Максима Кривцова ліричний герой – це спостерігач, занурений у події своєї епохи, що є елементом її часу та простору, конструктом, активною силою. І як особа причетна, ліричний герой Кривцова трансцендує функцію простої фіксації події, здійснюючи її глибоку рефлексію через емоційний код, що конституює цілісну систему емоціоконцептів – специфічних ментально-лінгвальних моделей вербалізації афективних станів у парадигмі травматичного переживання. Саме ці концептуальні структури уможливають авторську реконструкцію внутрішнього світу *homo militaris*, маркуючи семантичні межі між страждальністю й резилієнтністю, екзистенційною тривогою й есхатологічною надією, любов'ю та втратою.

Актуальність дослідження детермінована зростаючою необхідністю наукової рецепції новітнього українського поетичного дискурсу, продукovanого в умовах воєнної реальності, крізь оптику емоційних концептів, які репрезентують колективну ідентичність, екзистенційний досвід виживання та аксіологічну ревізію антропологічних констант. Поетична практика Максима Кривцова, як безпосереднього учасника бойових дій і свідка воєнних подій, набуває особливої епістемологічної

ваги. У ній синтезовано документальну автентичність пережитого з поглибленою емоційно-філософською рефлексією мілітарного феномену. Дослідження його творчого доробку в окресленій парадигмі уможливило не лише експлікацію механізмів моделювання внутрішнього досвіду через вербалізацію афективних станів, а й реконструкцію процесів формування нового дискурсу української воєнної лірики XXI століття.

Попередні наукові розвідки торкалися окремих аспектів творчості поета. Спробу вивчення трагічного досвіду, переосмисленого естетично шляхом упорядкування «хаосу довколишнього буття», шляхом «впорядкованого внутрішнього космосу особистої рецепції та оцінки», здійснено Галиною Матусяк у публікації «Міфологічні сценарії у збірці Максима Кривцова «Вірші з бійниці» у 2024 році, де авторка, послуговуючись термінологією «міфологічний сценарій» з оперттям на монографію Ю. Вишницької, досліджує інтертекстуальні коди, міфологічні та неміфологічні доміанти у творчості поета¹. Робота висвітлює питання імплікації біблійних сюжетів, образів та мотивів в інтертекстуальне поле книги, оперуючи поняттями «Марія», «Магдалина, «на Голгофі», «Хесус», а також аспект «розуміння Бога». Таким чином, заявлений «міфологізм» обмежується суто біблійними поняттями. Натомість у статті 2025 року «Номо viator у поезії Максима «Далі» Кривцова (на матеріалі збірки «Вірші з бійниці») О. С. Деркачова аналізує шлях воїна в рамках літературного архетипу шляху². У публікації так само акцентована ремофілогізація християнських образів та символів, «що пов'язана з бажанням ліричного героя надати простору, в якому він перебуває, сакральних ознак, відчутти захист під час мандрівки, з якої повернення важке і майже нереальне»³. Таким чином, питання конструювання емоціоконцептів як важливих ментальних кодових конструктів, «культурних згустків» залишається невивченим.

Мета наукової розвідки полягає в експлікації механізмів конструювання емоціоконцептів у поетичній збірці Максима Кривцова «Вірші з бійниці» як дискурсивного способу репрезентації індивідуального та колективного мілітарного досвіду, а також у визначенні їхньої функціональної ролі в процесі формування сучасної парадигми української воєнної лірики.

¹ Матусяк Г. Міфологічні сценарії у збірці Максима Кривцова «Вірші з бійниці». *Причорноморські філологічні студії*. 2024. № 4. С. 69–74.

² Деркачова О. С. Номо viator у поезії Максима «Далі» Кривцова (на матеріалі збірки «Вірші з бійниці»). *Українська література: історичний досвід і перспективи*. № 5. 2025. С. 85–97. URL: <https://intranet.vspu.edu.ua/ukrlit/index.php/journal/article/view/50/46>

³ Деркачова О. С. Номо viator у поезії Максима «Далі» Кривцова (на матеріалі збірки «Вірші з бійниці»). *Українська література: історичний досвід і перспективи*. № 5. 2025. С. 85. URL: <https://intranet.vspu.edu.ua/ukrlit/index.php/journal/article/view/50/46>

1. Методологічна основа

Емоційні стани, розглянуті крізь призму ментальних конструктів, демонструють багатокомпонентну організацію, що інтегрує когнітивно-оцінювальні процеси, афективно-переживальні модальності та соціокультурно детерміновані паттерни їхнього вираження та інтерпретації. Епістемологічна основа дослідження емоційних концептів базується на інтерсекції міждисциплінарних дослідницьких траєкторій. У когнітивно-лінгвістичній проєкції емоціоконцепти кваліфікуються як багатовимірні ментально-вербальні утворення, що об'єктивують емоційний континуум через систему концептуальних метафоризацій⁴, ⁵, фреймову архітектуру⁶ та прототипічні когнітивні сценарії. Теорія концептуальної метафори Дж. Лакоффа та М. Джонсона⁷, розвинена З. Кевечешем у контексті емоційних концептів⁸, постулює, що абстрактні емоції маніфестуються через конкретні фізичні відчуття та просторові орієнтації. Фреймова семантика Ч. Філлмора⁹ забезпечує інструментарій моделювання структурованих знань про емоційні ситуації, а когнітивно-граматична теорія Р. Ленекера¹⁰ дозволяє простежити профілювання емоційних концептів у мовленнєвій практиці. Когнітивна поетика імплементує специфічний інструментарій аналізу образно-асоціативної концептуалізації емоцій у ліричному дискурсі, експлікуючи механізми поетичної вербалізації емоційних станів через систему тропічних трансформацій, символічних репрезентацій та ритмомелодійних патернів емоційної тональності. Поетичний текст постає як простір конденсованої емоційної семантики, де функціонують ідіостильові когнітивні моделі афективної концептуалізації.

Емотивна семантика виводить методологічну базу дослідження семантичної організації емотивних лексем, їхньої аксіологічної маркованості, градуальності та імплікативно-конотативних потенцій. Етнолінгвістичний підхід А. Вежбицької¹¹, заснований на теорії

⁴ Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. P. 3–32.

⁵ Kövecses Z. *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. P. 61–89.

⁶ Fillmore Ch. J. *Frame Semantics. Linguistics in the Morning Calm* / ed. by Linguistic Society of Korea. Seoul : Hanshin Publishing Co., 1982. P. 111–137.

⁷ Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. P. 14–21.

⁸ Kövecses Z. *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. P. 35–60.

⁹ Fillmore Ch. J. *Frame Semantics. Linguistics in the Morning Calm* / ed. by Linguistic Society of Korea. Seoul : Hanshin Publishing Co., 1982. P. 117–125.

¹⁰ Langacker R. W. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2008. P. 43–89.

¹¹ Wierzbicka A. *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. P. 1–23, 95–149.

семантичних примітивів, виявляє універсальні та культурно-специфічні аспекти емоційних концептів у міжмовному просторі. Синтетична методологічна стратегія інтегрує прийоми концептуального моделювання, дискурсивно-когнітивної реконструкції та семантико-прагматичної експлікації емоційної семантики. Таким чином, емоціоконцепт постає як складноструктурований ментально-лінгвальний конструкт, що репрезентує афективний досвід у його когнітивно-вербальній об'єктивації на рівні індивідуальної та колективної свідомості. У гносеологічній перспективі емоціоконцепт являє собою інтегративну когнітивну структуру, що акумулює чуттєво-переживальні, оцінно-аксіологічні та культурно-специфічні компоненти емоційного знання, вербалізовані засобами природної мови. Онтологічний статус емоціоконцепту детермінується його подвійною природою: з одного боку, він функціонує як ментальна репрезентація афективного стану в концептуальній системі мовної особистості, з іншого – як лінгвокультурний феномен, що транслює етноспецифічні моделі емоційного реагування та категоризації.

Архітектоніка емоціоконцепту конститується понятійним ядром (дефініційні ознаки емоції), образно-асоціативним периферійним шаром (метафоричні, метонімічні проєкції) та ціннісно-оцінним складником (аксіологічна маркованість). На рівні індивідуальної свідомості емоціоконцепт характеризується психолінгвістичною варіативністю, зумовленою суб'єктивним емоційним досвідом, тоді як у площині колективної свідомості він виявляє етнокультурну константність, репрезентуючи конвенціоналізовані сценарії емоційного переживання. Вербалізація емоціоконцепту здійснюється через поліаспектну лексико-семантичну парадигму: прямі номінації емоцій, дескриптивні перифрази, соматичні та просторово-орієнтаційні метафори, що експлікують тілесне відчуття афекту. В результаті емоціоконцепт постає як динамічна когнітивно-дискурсивна сутність, що медіює між суб'єктивним емоційним переживанням та його інтерсуб'єктивною комунікативною репрезентацією у лінгвокультурному просторі.

Трансформативний характер емоцій, викладених у збірці «Вірші з бійниці», засвідчує сам поет на своїй сторінці у Фейсбукі від 29 грудня 2023 року: «День народження у збірці! Робота над книгою тривала більше року. З того часу я замінив більше половини віршів, які були спочатку»¹².

¹² Кривцов Максим. Фейсбук: персональна сторінка. 29 грудня 2023 року. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100011994764563>

2. Концепт ВІЙНА та механізми його метафоричної концептуалізації

Одним із основоположних концептів, актуалізованих у збірці, що модифікує всі інші, є саме ВІЙНА. *«Думаю, що війна – це міцелярка, яка змиває косметику: з обличчя, вулиць, планів, поведінки. Це – сапа, що викошує полин й водночас залишає гіркий присмак незворотності. На війні ти стаєш собою, тобі не потрібно грати. Тепер ти – всього-на-всього одна людина, з мільярдів, які були на цій землі. Для кожної людини спільне лише одне: вона дихала»,* – говорить сам автор під час інтерв'ю від 19 квітня 2023 року¹³. Концепт ВІЙНА асоційований із лексичним рядом дискомфорту, вербалізованого у «мокрий, голодний, утомлений»¹⁴, а також різних видів болю: *«Коли довго не мав води, а тут зміг попити, і напиваєшся так, що аж боляче ковтати. // Це один із найприємніших болів»*¹⁵. З перших рядків збірки має місце концептуалізація буденності в екстремальному дискурсі, протипоставлення війни і життя «до». Війна виступає як антонім затишку, зручності, спокою. Для автора збірки «Вірші з бійниці» характерне наслідування воннегутського тону із його постмодерною іронією та самоіронією, що реалізується у компаративній моделі ВІЙНА ЯК МЕДІАШОУ/ВИДОВИЩЕ: *«Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу // «Війна» // на телеканалі «Забуття»»; «плескайте в долоньки, поки вони у вас є // тупотіть ніжками, поки вони у вас є»*¹⁶. У цій же іронічній паралелі знаходиться фрейм РОМАНТИЗАЦІЯ ВІЙНИ, що являє собою зіткнення суспільного міфу із реальним станом речей, пізнаним ліричним героєм: *«вони нам розкажуть // усе про війну / яка вона чудова // і романтична»*¹⁷. Іронічна конструкція відсилає до героїчного наративу, який суспільство накладає на ветеранів. Очікування розповіді про «чудову і романтичну» війну контрастує з реальними відповідями: *«Ніхто я і дім мій – спустошення»*¹⁸. Це критика обов'язкового героїзму, коли суспільство жадає чути про перемоги, а не про екзистенційну порожнечу, пов'язану із втратою ідентичності, набуттям вакууму в рамках фрейму «Я»: *«Андрію,*

¹³ Максим Кривцов: Я мав жахливу мрію – ходити по Києву з автоматом. 19 квітня 2023. URL: <https://pen.org.ua/maksym-kryvcov-ya-mavzhakhlyvu-mriyu-khodyty-po-kyevu-z-avtomatom>

¹⁴ Кривцов М. Я люблю. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

¹⁵ Кривцов М. Я люблю. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

¹⁶ Кривцов М. Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

¹⁷ Кривцов М. Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

¹⁸ Кривцов М. Вітаємо всіх на найжахливішому ток-шоу. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

розкажіть про себе, хто ви? // – Ніхто я і дім мій – спустошення»¹⁹. Відповідь Андрія інтертекстуальна. Це алюзія на Одиссея («Ніхто мене так звуть»), яка в цьому контексті набуває екзистенційного виміру. Концепт НУЛЬОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ – «ніхто» – репрезентує повне стирання суб'єктності війною. Метафора «дім мій – спустошення» через образ зруйнованого простору означає внутрішню пустелю психіки. Це не просто втрата дому як будівлі, а втрата внутрішнього притулку, травма ідентичності: «Хто я // хто?»²⁰. Відчуття внутрішньої порожнечі посилено кольоровою палітрою темряви чи чорноти, що розповсюджуються на нехарактерні для них об'єкти: «Я йду по чорній вулиці // на чорне світло // чорні машини // виїжджають на чорне шосе»²¹; «Чорна весна // її чорне волосся з вугілля // чорні дощі // чорні руки її»²². Весна як архетипний маркер життя і пробудження зазнає семантичної інверсії, постаючи чорною, спотвореною. Традиційний образ мирної фермерської посівної – сакрального акту засівання землі – профанується жакливою метафорою «На городах тіла: // посівна»²³, де об'єктом засівання стають не насіння, а людські тіла.

3. Трансформація тілесності та сакралізація воєнного досвіду

Війна концептуалізується як трансформаційний досвід радикальної модифікації суб'єктності, де відбувається металізація всього ества – перетворення органічного тіла та емоційної сфери на неорганічну, загартовану, непроникну субстанцію: «Намагаюсь почути власне серце // воно зроблене із металу»²⁴; «Моє серце давно не б'ється // витікає, як річка»²⁵. Метафора витікання серця актуалізує семантику плинності та незворотної втрати, де орган, що традиційно асоціюється з пульсацією життя (Шекспірівська модель трагедії «Отелло», де використовується паралель *heart – fountain*), перетворюється на субстанцію, що безупинно відтікає. Образ річки може інтерпретуватися подвійно: як натуралізація

¹⁹ Кривцов М. Вітаємо всіх на найжакливішому ток-шоу. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

²⁰ Кривцов М. Я в розголосі потягів метро. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

²¹ Кривцов М. Я йду по чорній вулиці. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

²² Кривцов М. Хто не помер сьогодні. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

²³ Кривцов М. На дорогах. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

²⁴ Кривцов М. Я йду по чорній вулиці. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

²⁵ Кривцов М. Моє серце давно не б'ється. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

(повернення до природного стану текучості) або як алюзія на металеву рідину, що відсилає до іконографії кіновізуалізації непереможної машини-бивця (Термінатора рідкого металу).

Поряд із цим розуміння річки може бути в рамках фрейму КОХАННЯ: «*волосся рікою вогнем пропливає між пальців*»²⁶; «*волосся – гардини і стеля і небо і Всесвіт*»²⁷. Образ волосся структурований через серію розширювальних метафор, що створюють концептуальну градацію від інтимно-тактильного до космічного виміру. Центральна метафора волосся = річка активує семантику плинності, текучості, неутримності – волосся «*пропливає між пальців*», як вода, що її неможливо схопити. Це репрезентує сему неможливості володіння коханою особою, її вислизання від тотального присвоєння. Водночас додавання компонента «*вогнем*» створює оксюморонну конструкцію «річка вогню», що поєднує протилежні стихії (воду/вогонь), таким чином концептуалізуючи пристрась через синтез холодної плинності та гарячої енергії, що спалює. Волосся стає одночасно рідкою та палаючою субстанцією, воно не просто тече, а «*пропливає вогнем*», залишаючи опіки дотику. Дієслово «*пропливає*» (а не «ковзає» чи «падає») підсилює акватичну метафорику, створюючи образ волосся як живого потоку, що має власну волю та траєкторію руху. Долоні, між пальцями яких проходить ця вогняна ріка, постають як береги, що не здатні утримати течію. У другому рядку відбувається космогонічна експансія образу через градаційний перелік: «гардини – стеля – небо – Всесвіт». Ця висхідна градація репрезентує розширення простору від домашнього (гардини як елемент інтер'єру) через архітектурне (стеля як межа приміщення) до космічного (небо як межа планети, Всесвіт як безмежність). Концептуальна метафора волосся = всесвіт трансформує тіло коханої в космологічний простір, де кожне пасмо стає галактикою, а сама вона – центром всесвіту ліричного суб'єкта. Це не просто гіперболізація краси, а репрезентація тотальності присутності іншого, який заповнює собою всі виміри буття – від інтимного (дотик пальців) до метафізичного (Всесвіт). Сполучники «*і... і... і... і*» через полісиндетон створюють ефект безкінечного нарощування, накопичення значень, що іконічно відображає саму безмежність волосся-всесвіту. Відсутність ком між елементами градації підкреслює їхню континуальність, це не окремі об'єкти, а безперервний простір трансформації одного в інше. У воєнному контексті поетичної збірки ця інтимна космологія набуває

²⁶ Кривцов М. Волосся рікою вогнем. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

²⁷ Кривцов М. Волосся рікою вогнем. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

додаткового виміру: волосся коханої стає АНТИПРОСТОРОМ ВІЙНИ, альтернативним всесвітом, де замість чорноти смерті – вогонь пристрасті, замість окопів – гардини домашнього затишку, замість розірваного неба артобстрілами – небо як покрівля любові. Простір і антипростір співіснують у парадоксальному поєднанні: сон як ескапістська втеча від війни виявляється захованим у самому епіцентрі воєнної реальності – «*де мої сні? // <...> // Поглянь, вони ховаються в окопах*»²⁸.

Трансформаційний досвід продовжується в рамках фрейму «людина-рослина»: «*бачу мої ноги – стебло // проводжу рукою по обличчю // і розсипаються сухі та порожні зернята*»²⁹. Людське тіло зазнає вегетативної метаморфози – ноги перетворюються на стебло, обличчя – на сухий колос. Концептуальна метафора «солдат = сонях» репрезентує злиття з ландшафтом війни, втрату людської ідентичності та перехід у стан вихолощеного, безплідного («порожні зернята») існування.

Таким чином, воєнний досвід у поетичній збірці концептуалізується через множинні трансформації людської ідентичності та тілесності. Осінь постає не просто порою року, а екзистенційним станом колективного замирання, що охоплює всіх без винятку: «*Я осінь // ти осінь // він вона воно вони // осінь*»³⁰. Анафоричне повторення через усі граматичні особи – від першої до множини – репрезентує тотальність воєнного досвіду, його здатність перетворювати кожного на носія одного й того ж стану поступового згасання. Проте *осінь* функціонує як проміжна стадія між життям і остаточною смертю, що маркується страхом перед зимою: «*Я // не хочу стати зимою*»³¹. Зима розуміється як абсолютне замороження, остаточне припинення життєвих процесів, тоді як осінь залишає надію на виживання, на можливість пережити холод і дочекатися весни. Сам візуальний образ багряного кольору у збірці семантично пов'язаний з кров'ю, осінню, завершенням: «*Фарбувала нігті у багрянний // фарбувала губи у багрянний // і щоночі до неї приходили багряні сні*»³². Триразове повторення кольору (нігті-губи-сні) створює концепт тотального проникнення передчуття смерті в усі сфери існування. Сні як продовження кольору вказують

²⁸ Кривцов М. Я ходив по посадках. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

²⁹ Кривцов М. Я ходив по посадках. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

³⁰ Кривцов М. Падає ліс... *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

³¹ Кривцов М. Падає ліс... *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

³² Кривцов М. Він переїхав у Бучу в середині березня 2021-го. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

на неусвідомлене знання про долю. Це не просто естетичний вибір, а символічне маркування себе кольором жертви.

Пара «ВІЙНА-СТИХІЯ» з'являється в інтерв'ю 2023 року і посилюється численною актуалізацією у самій збірці: «Війна – це жахлива, абсурдна та зовсім нелогічна річ. Однак вона – одна зі стихій, які щоразу починаються знову»³³.

У збірці має місце сакралізація війни шляхом долучення біблійних мотивів: «*Рис окопи // Марія // кожен робить // що вміє. // Патрони несуть // Херувими*»³⁴; «*Тут Марко на посту // тут Марія чергує // тут Петро // підриває понтонні мости*»³⁵. Домінування біблійних категорій характерно для періодів трансформації, літератури кінця сторіччя («*fin de siècle*» *literature*), яка базується на індивідуалізації, символізмі та естетизмі. У цьому місті рядки Кривцова нагадують бібліїзацію революційного досвіду, наявну у поемі Олександра Блока «Дванадцять» (1918 р.), де Ісус Христос крокує засніженим Петроградом попереду дванадцяти червоноармійців, тримаючи революційний прапор.

При цьому монотеїстична модель розпадається на політеїзм воєнних божеств: «*Господь лісу огортає м'якою // як замиа // возкістю*»; «*Господь автоматичного гранатомета // зайвого не говорить*»; «*Господь сну // раптовий // як літній дощ*»³⁶. Кожен аспект воєнного буття має власне божество – природа, зброя, сон. Це фрагментація сакрального простору, де єдиний Бог заміщується множинними локальними богами виживання. Сама воєнна реальність естетизується крізь призму мистецтва: «*Малюю трасером у небі // я Енді Воргол*», «*Дивне окопів бароко // тут лиш говорять про Бога // та я думаю про Ван Гога*»³⁷. Трасуючі кулі стають інструментом поп-арту, окопи – бароковою архітектурою. Відсилання до Ван Гога актуалізує мотив божевілля митця, що резонує з травматичним досвідом війни.

Війна в збірці – це сутність: «*Війна це радіація // релігія // потяг // зупинка на вимогу*»³⁸; «*Татуювання // яке хуй виведеш // <...> вона все*

³³ Максим Кривцов: Я мав жахливу мрію – ходити по Києву з автоматом. 19 квітня 2023. URL: <https://pen.org.ua/maksym-kryvcov-ya-mavzhakhlyvu-mriyu-khodyty-po-kyevu-z-avtomatom>

³⁴ Кривцов М. На дорогах. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

³⁵ Кривцов М. Хто не помер сьогодні. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

³⁶ Кривцов М. Господь лісу... *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

³⁷ Кривцов М. Я набиваю стрічку «вогами». *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

³⁸ Кривцов М. Війна це радіація. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

одно проявиться // наче плівка у фотобаночці»³⁹. Війна – це також жанр: «Якщо війна // це фільм // тоді не обов'язково жахи // в моєму випадку // роуд-муві»⁴⁰.

Інтимність також концептуалізується через воєнну метафорику: «йтиму по мінному полю її тіла // підриватимусь // підриватимусь // воскресатимусь // воскресатимусь // як у грі зі збереженням»⁴¹. Кохання стає небезпечною територією, де кожен дотик – потенційний вибух. Метафора гри з функцією збереження іронізує над неможливістю «перезавантажити» реальне життя, одночасно вказуючи на травматичне повторення досвіду.

4. Реконцептуалізація ЛЮБОВІ та НОРМАЛЬНОСТІ в екстремальному контексті

Концепт ЛЮБОВ зазнає семантичної трансформації під впливом екстремального контексту. У когнітивній проєкції спостерігаємо переосмислення аксіологічної шкали цінностей крізь призму воєнного досвіду. Загалом спостерігаємо радикальну реконцептуалізацію емоціоконцепту ЛЮБОВ, де його об'єктна сфера зміщується від абстрактно-романтичних або соціально значущих феноменів до елементарних проявів буденності⁴². Ця когнітивна трансформація відображає адаптацію емоційної системи до екстремальних умов, де базові потреби та прості задоволення стають домінантними в аксіологічній ієрархії. Емоційна тональність дискурсу маркована ностальгією за нормальністю, що концептуалізується як втрачений рай повсякденності. ЛЮБОВ напряду пов'язана з іншою концептуальною парою НОРМАЛЬНІСТЬ vs. ВІЙНА, де нормальність вербалізується через рутинні, буденні об'єкти та дії: «макарони-бантики з маслом», «смажену картоплю», «зняти шкарпетки», «прийняти душ». Ці лексичні одиниці актуалізують фрейм повсякденного комфорту, що в екстремальному контексті набуває статусу бажаного, недосяжного ідеалу. Когнітивна метафора «нормальність є розкіш» проявляється через перелік елементарних фізіологічних потреб та простих задоволень⁴³. Соматична концептуалізація («зняти шкарпетки», «прийняти душ після чергування

³⁹ Кривцов М. Війна це радіація. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

⁴⁰ Кривцов М. Якщо війна. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

⁴¹ Кривцов М. Йтиму крізь блокпости її губ. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

⁴² Wierzbicka A. *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. P. 1–23, 95–149.

⁴³ Kövecses Z. *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. P. 61–89.

в бліндажі») експлікує тілесне відчуття дискомфорту як константу воєнного побуту, а його усунення – як джерело емоційної насолоди. *«Я чомусь не задумувався, що в моїх віршах багато їжі. Можливо, тому, що вона зрозуміла: має запах, форму. Не знаю...»*, – визнавав Максим Кривцов у своєму інтерв'ю⁴⁴.

Антитеза «нормальність-буденність» відкриває збірку і пронизує її наскрізь, як порівняння, як було «до» і стало «зараз»: *«Він ходив на англійську, в тренажерку та на сповіді // він любив дивитись, як падає сніг»*⁴⁵; *«Вона любила свій велосипед // морозиво зі згущівкою // збирала пожовкле листя»*⁴⁶; *«Чекала на суботу // щоб витерти пілюку в кімнатах // випрати одяг // приготувати шарлотку»*⁴⁷. Нормальність та буденність активує фрейм «пошуку-знаходження»⁴⁸, де об'єкти знаходження (*«документи чи зброю», «гроші в куртці»*) набувають підвищеної емоційної валентності. Концептуальна структура базується на архетипному сценарії ВТРАТА – ПОШУК – ЗНАХОДЖЕННЯ – ЗАДОВОЛЕННЯ⁴⁹. Проте контекстуальне зіставлення побутових об'єктів (*«гроші в куртці»*) з військовими реаліями (*«зброя»*) створює когнітивний дисонанс, що маркує зміщення у концептуальній картині світу суб'єкта. Емоціоконцепт РАДІСТЬ знаходження концептуалізується через несподіваність (*«випадково знаходиш»*), що активує когнітивну схему, позитивна несподіванка є джерелом задоволення. Темпоральний маркер *«із минулої зими»* імплікує тривалість екстремального стану, де навіть мінімальні позитивні події набувають гіпертрофованого емоційного значення.

ВИСНОВКИ

Поетична збірка Максима Кривцова *«Вірші з бійниці»* постає як цілісний дискурсивний простір осмислення індивідуального й колективного емоційного досвіду війни, у якому емоціоконцепти виконують функцію базових когнітивно-семіотичних моделей

⁴⁴ Максим Кривцов: Я мав жахливу мрію – ходити по Києву з автоматом. 19 квітня 2023. URL: <https://pen.org.ua/maksym-kryvcov-ya-mavzhakhlyvu-mriyu-khodyty-po-kyevu-z-avtomatom>

⁴⁵ Кривцов М. Він переїхав у Бучу... *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

⁴⁶ Кривцов М. Він переїхав у Бучу... *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

⁴⁷ Кривцов М. Він переїхав у Бучу... *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

⁴⁸ Кривцов М. Коли щось довго шукаєш і знаходиш. *Вірші з бійниці* [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024.

⁴⁹ Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. P. 14–21.

репрезентації афектів. Емоціоконцепт визначається як інтегративна когнітивно-лінгвальна структура, що акумулює чуттєво-переживальні, оцінно-аксіологічні й культурно-специфічні компоненти емоційного знання. Його функціонування у збірці Кривцова засвідчує поєднання індивідуальної емоційної оптики та колективного архетипу переживання війни.

Центральним у поетичному універсумі є концепт ВІЙНА, який актуалізується в різних метафоричних модифікаціях (*війна як стихія, фільм, татуювання, медіашоу, релігія*), моделюючи екзистенційну природу травматичного досвіду. Унаслідок цього формуються вторинні концептосфери – ЛЮБОВ, НОРМАЛЬНІСТЬ, РАДІСТЬ, СТРАХ, що проходять процес семантичної реконцептуалізації в умовах граничної реальності. Метафорика збірки ґрунтується на тілесно-просторових образах (*«серце з металу», «волосся-ріка-вогонь», «чорна весна»*), які реалізують когнітивний механізм емоційної проєкції. Війна осмислюється як тотальний хронотоп, що визначає ідентичність, мову та спосіб існування ліричного суб'єкта. Сакралізація воєнного досвіду, репрезентована через біблійні алюзії та політеїстичні моделі «богів війни», корелює з тенденціями постмодерного символізму і свідчить про фрагментацію сакрального простору. Водночас інтертекстуальні паралелі дозволяють говорити про перехід української воєнної поезії до стадії метаосмислення, коли війна стає не лише темою, а й формотворчим принципом.

Таким чином, творчість Максима Кривцова репрезентує нову парадигму української воєнної лірики ХХІ століття, у якій емоціоконцепти постають не лише естетичними, а й когнітивно-культурними одиницями формування мовної картини національної травми, перетворюючи особистий досвід на колективний символ пам'яті та виживання.

Подальші студії доцільно спрямувати у вузькому плані на вивчення концепту СТРАХУ, який ця робота лише окреслює, чи у широкому – на порівняльний аналіз емоціоконцептів у сучасній українській воєнній поезії, уточнення когнітивних механізмів метафоризації та сакралізації травматичного досвіду, а також вивчення рецепції творчості Максима Кривцова у контексті формування нової парадигми національного воєнного наративу.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячене вивченню механізмів конструювання емоціоконцептів у поетичній збірці Максима Кривцова «Вірші з бійниці» як дискурсивного способу репрезентації індивідуального та колективного мілітарного досвіду. Емоціоконцепт визначається як

інтегративна когнітивно-лінгвальна структура, що акумулює чуттєво-переживальні, оцінно-аксіологічні й культурно-специфічні компоненти емоційного знання. Методологічну основу дослідження формують теорія концептуальної метафори Дж. Лакоффа і М. Джонсона, фреймова семантика Ч. Філлмора та етнолінгвістичний підхід А. Вежицької. Наголошується, що центральний концепт ВІЙНА актуалізується у метафоричних варіаціях (стихія, фільм, татуювання, медіашоу, релігія), формуючи екзистенційний травматичний досвід. Унаслідок домінування макроконцепту ВІЙНА вторинні концептосфери (ЛЮБОВ, НОРМАЛЬНІСТЬ, РАДІСТЬ, СТРАХ) зазнають семантичної реконцептуалізації. Тілесно-просторові образи («серце з металу», «волосся-ріка-вогонь», «чорна весна») реалізують когнітивний механізм емоційної проєкції та відображають трансформацію ідентичності в умовах пороговості. Кривцов здійснює іронічну деконструкцію суспільного міфу про війну, де концепт НУЛЬОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ репрезентує радикальне знеособлення індивіда. Сакралізація воєнного досвіду реалізується через біблійні алюзії та фрагментацію єдиного сакрального простору на множинні «боги виживання». Концепт ЛЮБОВІ зміщується від абстрактно-романтичного до елементарних проявів буденності, які набувають статусу втраченого ідеалу. Результати засвідчують, що творчість Кривцова формує нову парадигму української воєнної лірики ХХІ століття, де емоціоконцепти трансформують особистий досвід у колективний символ пам'яті та виживання.

Література

1. Деркачова О. С. Homo viator у поезії Максима «Далі» Кривцова (на матеріалі збірки «Вірші з бійниці»). *Українська література: історичний досвід і перспективи*. № 5. 2025. С. 85–97. URL: <https://intranet.vspu.edu.ua/ukrlit/index.php/journal/article/view/50/46> (дата звернення: 17.10.2025).
2. Кривцов М. Вірші з бійниці [Електронне видання, без пагінації]. Київ : Наш формат, 2024. ISBN 978-617-8277-10-9.
3. Кривцов Максим. Фейсбук: персональна сторінка. 29 грудня 2023 року. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100011994764563> (дата звернення: 17.10.2025).
4. Максим Кривцов: Я мав жахливу мрію – ходити по Києву з автоматом. 19 квітня 2023. URL: <https://pen.org.ua/maksym-kryvcov-ya-mavzhakhlyvu-mriyu-khodyty-po-kyevu-z-avtomatom> (дата звернення: 17.10.2025).

5. Матусяк Г. Міфологічні сценарії у збірці Максима Кривцова «Вірші з бійниці». *Причорноморські філологічні студії*. 2024. № 4. С. 69–74.
6. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 242 p.
7. Langacker R. W. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2008. 562 p.
8. Kövecses Z. *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 223 p.
9. Kövecses Z. *Emotion Concepts*. New York : Springer-Verlag, 1990. 230.
10. Fillmore Ch. J. *Frame Semantics. Linguistics in the Morning Calm* / ed. by Linguistic Society of Korea. Seoul : Hanshin Publishing Co., 1982. P. 111–137.
11. Wierzbicka A. *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 349 p.

Information about the author:

Starostenko Tetiana Mykolayivna,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the English Philology Department,

Doctoral Student at the Department of Ukrainian Literature and Journalism

named after Professor Leonid Ushkalov

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

29, Alchevskykh Street, Kharkiv, Ukraine